

Takács Béla

Humánium és hivatás

Száz éve született Szabó Gyula

Szabó Gyula, a Sárospataki Református Kollégium Gimnáziumának egykor nagyhírű igazgatója 1905. november 22-én született a mai Szlovákiához tartozó Ung megyei Csicsserben. A kurtanemes Szabó-család tagjai közül egyik-másik vezető szerepet játszott a falu és az egyházközség életében. Önéletrajzában írja: *„Családunkban régi tradíció volt, hogy egy-egy fiút, nemzedékről-nemzedékre elküldtek Patakra tanulni. Így kerültem én is Patakra 1916 őszén, tanítónk Bóczér István és lelkipásztorunk, dr. Magda Sándor ajánlatára és biztatására.”*

Az ősi pataki gyakorlat elevenedik fel Szabó Gyula önéletrajzának sorai nyomán: lelkipásztor és tanító ajánlja a szülőknek, hogy adják be diáknak az eminens tanulót a pataki iskolába. A történelem folyamán sok száz parasztyerek indult el az ország különböző részeiről a Kollégium felé, hogy többre vigye, mint az apja. Nem a faj, a néptől való elszakadás motiválta ezt az igyekezetet, hanem a kiválasztódás szép törvénye: tovább tanulni, magasabb szinten szolgálni azt a népet, ahonnan származott.

Szabó Gyula első otthona Patakon Novák Lajos teológiai tanár gárdája lett. Később két évig a Darab-, a Rehó-, majd a Deák-gárdában, és rövid ideig a Maklár-gárdában is lakott. A legkedvesebb tanárai Karádi György, Csontos József és Batta István voltak. A gimnáziumban jeles tanuló volt, de az érettségén két tárgyból, latinból és természetrajzból, csupán jót kapott. Vakációi – mint annyi más hozzá hasonló parasztyermeknek – munkával teltek. *„Rendszeresen segítettem az otthoni mezői munkálatokban, kaszáltam, arattam, csépeltem.”* – írja.

1924 szeptemberében beiratkozott a pataki teológiai akadémiára. Tanárai előtt már felvételkor említette, hogy idővel szeretné megszerezni a tanári oklevelet is, mert első-sorban a nevelői, oktatói munka iránt érzett magában kedvet és elhivatást. A teológiára azért iratkozott be, mert lelkipásztora is akart lenni a reá bízott ifjaknak. A teológus Szabó Gyula indexe meglehetősen unalmas, mert szinte kivétel nélkül jeles és kitűnő osztályzatot találunk benne. Ezeket a szép eredményeket akkor értékelhetjük igazán, ha tudjuk, hogy teológus éveit menekült diákként töltötte Patakon. Szülei és testvérei a Csehszlovákiához csatolt szülőfaluiban maradtak, ő csak szökve juthatott el hozzájuk. A határátlépések izgalmai később is felbukkantak rossz álmaiban.

A lelkészképesítő vizsgák sikeres letétele után egy időre megvált Pataktól, hogy a régi diákokhoz hasonlóan külföldi egyetemeket látogasson. Az angol nyelv iránti rokonszenve már teológus korában megmutatkozott. Az óraadó Forgács Gyula pataki lelkipásztor ösztönzésére határozta el magát, hogy mint ösztöndíjas Edinburgh-be megy. 1928-ban elnyerte a skót református egyház ösztöndíját, és az Edinburgh-i kollégium diákja lett. Itt nemcsak a teológiai előadásokat hallgatta, hanem járt a filozófiai és pedagógiai szakokra is. Külföldi útjáról hazatérve a pataki iskola anyagi támogatásával beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetemre angol-latin-történelem szakos tanárjelöltnek. Alig végezte el az egyetemet, amikor 1930-ban a minisztérium egy évre Aberdeenbe küldte angol nyelvi tanulmányainak folytatására. Itt

nyelvészeti, irodalmi, filozófiai és pedagógiai tanulmányokkal foglalkozott. Szabó Gyula azonban csak fél évet tölthetett külföldön, mert a pataki iskolának szüksége volt rá. Ennek az a magyarázata, hogy 1930 szeptemberében lerakták a pataki Angol Internátus alapkövét, s az intézmény, egy év alatt felépülve, a következő tanév elején megnyitotta kapuit. Szabó Gyula azzal az ígérettel, hogy az egyetemi tanulmányait itthon befejezheti, visszatért Sárospatakra, és 1931 szeptemberében elfoglalta tanári állását. Angol és magyar nyelvet tanított különböző osztályokban. Neve ettől kezdve összeforrt az Angol Internátus és az angol nyelvoktatás történetével. Az intézmény létrehozásával a pataki iskolának az volt a célja, hogy olyan református magyar ifjakat neveljen, akik szigorú valláserkölcsi alapon állva, a nemzeti műveltség történeti fejlődésének eredményein iskoláztatva, az angol nyelvi készségük és a sportokban való gyakorlottságuk révén az angol felső iskolák egyenjogú rendezés hallgatói és külföldön a magyar nemzeti érzés értékes munkálói lehessenek. Ebbe a nagy munkába kapcsolódott be Szabó Gyula. 1934-ben megnősült: feleségül vette szülőfaluja lelkipásztorának, a későbbi felvidéki református püspöknek, Magda Sándornak a leányát, Saroltát.

Az 1934-es év más szempontból is jelentősnek bizonyult életében: a nyugdíjba vonuló Elekes Imre helyett, 29 évesen, megválasztották az Angol Internátus igazgatójává. A nyelv tanításában olyan eredményeket ért el, hogy a növendékek angol nyelvű színelőadásokat tartottak, önképzőkört alapítottak, sőt angol nyelvű újságokat szerkesztettek. Egy 1937-ben Patakra érkező brit parlamenti képviselő ezeket mondotta: „*Legnagyobb élményem magyarországi tartózkodásom alatt kétségkívül a sárospataki látogatásom volt. Nagy-Britannián kívül sehol nem láttam ilyen jól megvalósított angol nevelést, mint Patakon.*” Ennek nyomán Szabó Gyula 1937-ben három hónapos tanulmányútra Cambridge-be utazhatott, ahol továbbképző tanfolyamon

vett részt. Visszatérése után még nagyobb erőfeszítéseket tett az angol nyelv tanítása érdekében. Erről a munkáról a külföldi lapok is megemlékeztek, hasonlóképpen az angol nyelven előadott Shakespeare-előadásokról is. 1939 tavaszán újra három hetet töltött Angliában. Ez volt az utolsó külföldi útja, mert többet nem távozott el Patakról, kivéve 1951-et, amikor az édesanyja temetésére ment át Csehszlovákiába.

A második világháború viharai 1944 végére elérték Sárospatakot is. Aki tehette, menekült nyugat felé. Szabó Gyula azonban itthon maradt. Ahogy nem hagyta el Patakot a háborús időkben, éppúgy ragaszkodott az iskolához a békés állapotok bekövetkezése után is. Ezt azért hangsúlyozzuk, mert 1946-ban a vallás- és közoktatásügyi államtitkártól bizalmas levelet kapott, amelyben az államtitkár felajánlotta számára a debreceni tankerületi főigazgatói állást. Az államtitkárnak további tervei is lehettek vele, mert levelének utolsó mondata így hangzik: „*Szeresd a magyar nevelés ügyét általánosságban és úgy, mint Sárospatakot, és gondoldj arra, hogy a debreceni főigazgatói székből könnyebben tudnálak oda hozni, ahol én is szívesebben szeretnék látni.*” Szabó Gyula azonban Patakon maradt, és 1947-ben, Tárczy Árpád lemondása után, az iskola főhatósága őt választotta meg a gimnázium igazgatójává. Urbán Barnabás közigazgató e szavakkal köszöntötte: „*Kipróbált munkássága, jelleme, bölcsessége, tudása és egész egyénisége a legteljesebb biztosíték számunkra, hogy méltó utód került a megüresedett tisztségbe.*” Szabó Gyula igazgatóvá történt megválasztásával egyidejűleg lemondott az Angol Internátus vezetéséről, helyette Maller Sándort bízták meg az igazgatói teendők ellátásával.

Mozgalmas, népünk történetében, társadalmi életünk fejlődésében súlyos változásokat hozó korszak elején vette át az igazgatói tisztelet Szabó Gyula. A kezdeti időkben még érvényre juthattak a pataki főiskola angol orientációs hagyományai, még működhettek született angol tanárok az Angol Internátusban,

a gimnáziumban. 1947-ben a British Council pedagógus tagjai, angol vendégek, háromhetes angol nyelvi és művelődési tanfolyamot tarthattak Sárospatakon. A növendékek angol nyelvű színelőadást rendeztek a városban, sőt Budapesten is, időnként angol, amerikai zászló lengett a főiskola homlokzatán, mert a követek itt tartózkodtak. Szabó Gyula azonban bölcs előrelátással megérezte, hogy ez az út előbb-utóbb lezárul a pataki iskola előtt. Az 1948. február 18-án tartott értekezlet megnyitó beszédében kijelentette: *„Iskolánk eddig is sokat tett a demokrácia célkitűzéseinek munkálásában, de még határozottabban ki kell nyilvánítanunk és meg kell bizonyítanunk minden munkánkkal, hogy iskolánk a demokrácia mellett áll, s annak ügye a mi ügyünk is. A haladás útját kell járnunk teljes szívvel és odaadással, mint ahogy őseink is mindig ezt tették. Igyekezzünk azért a demokrácia szolgálatában végzett és végzendő munkánkat még eredményesebbé tenni. A múlt dicsőségének és szolgálatának puszta emlegetése nem viheti előbbre az életet. A nevelők építő, hívő, új utakat kereső és heroikus lelkületével kell szolgálnunk a magyar életet, jobban mint valaha.”*

Megérzése igaznak bizonyult. 1950-ben államosították a tanítóképzőt, 1951-ben bezárták a teológiát, s végül 1952-ben államosították a Sárospataki Református Kollégiumot és gimnáziumát is. Ez oly nagy lelki megrázkódtatást jelentett számára, hogy életében először gondolt arra, elköltözik Patakról. A kollégium iránt érzett szeretete és ragaszkodása azonban erősebbnek bizonyult. Elhatározta tehát, hogy tanártársaihoz hasonlóan tovább szolgálja azt az intézményt, amely – ha más formában is – de csak a pataki iskola maradt, s a tudomány e fellegvárában volt mit megőrizni.

Amikor Szabó Gyulát az államosított pataki gimnáziumban az iskola felsőbb szervei igazgatóhelyettesként, illetve tanárként alkalmazták, nyilván az az elgondolás vezette őket, hogy a gimnáziumnak szüksége van egy tapasztalt, az intézmény ügyeit minden vonatkozásban jól ismerő munkatársra. Nála megfelelőbb személyt aligha találhattak volna erre a tisztségre, s ő ezt a feladatot a legteljesebb mértékben betöltötte. Kitűnik ez azokból a nyilatkozatokból, amelyeket a pataki gimnázium igazgatói munkájának értékelése során tettek. 1966-ig végezte a tanítás és az igazgatóhelyettesi teendők felelősségteljes munkáját, s az év végén leköszönt. Szerénységére jellemző, hogy a vele együtt nyugdíjba vonuló tanártársai számára rendezett összeövetelen sem vett részt, nem akarta, hogy őt bármilyen formában is ünnepeljék. A sok munkával eltöltött 35 év után kissé megfáradva kezdte el a pihenést a pataki iskola szomszédságában, a Szemere utcában. Életének több mint fele a kollégium szolgálatában folyt le, a nyugalom éveit is a közelében akarta tölteni. Pihenése nem meddő szemlélődés volt. Talált magának munkát, elsősorban angoltudását szerette volna minél több pataki tanulónak továbbadni, ezért magánórákat adott. Egészségi állapota kielégítő volt, de az évek múlásával egyre fáradékonyabb lett. Korábbi műtétje következtében szervezete lassanként leromlott, régi, zömök, erőteljes alkata megtört.

1972. február 2-án hirtelen és váratlanul halt meg. Kívánsága szerint a pataki református templomból temették, és ugyancsak végakaratára szerint csupán egy bibliai ige és imádság hangzott el koporsója mellett, a 90. szoltár két versén kívül. Életútja az utókor számára a pataki iskoláért mindig tenni akaró, pataki diákmúlttal, kiváló szaktudással, mély emberiséggel rendelkező, a történelmi idők szükség-szerűségét felismerő felelős pedagógust és intézményvezetőt példázza.

(1997)

Bojtor István

Széphalom szelleme

Húsz éves a Kazinczy Ferenc Társaság

A Kazinczy Ferenc Társaság létrehozására többen is gondoltak. 1984-ben a február végi evangélikáció után Panyuscsikné Kovács Mária tanárnővel Göncruszkán beszélgettünk. Szóba jött a „Kazinczy-ház” is. Nagy nyelvújítónk holdvilágos estéken gyakran kocsizott Bányácskáról (amelyet ő Széphalomnak keresztelt el) Göncruszkára. Klára húgát ugyanis Krajnik József kassai táblabíró vette feleségül. Szép udvarházukban nevelték az író gyermekeit. József és Ferenc sógorok igen szerették egymást, és a két testvér, Ferenc és Klára is. A család utolsó leszármazottja, Kazinczy Mária (meghalt és eltemetve Göncruszkán 1954-ben) elköltözése után az üresen álló épületet halálra ítélték. Ebben az időben kiadták a jelszót, „pusztuljon mindaz, ami régi”. A lakosság nekibuzdult és szanaszét hordta az ősi bútorokat, tárgyakat. A termelőszövetkezet burgonyát tárolt benne, és takarékosági okokból régi könyvekkel, iratcsomókkal fűtötték a helyiségeket, hogy idejében csírázzon a vetőgumó. Panyuscsikné Kovács Máriaival egyetértettünk abban, hogy a ház megmentése alaposan meghaladja képességeinket, és csak összefogással érhető el. Elutaztunk tehát Sátoraljaújhelybe, ahol Kovács Dániel főiskolai tanár szívesen és azzal fogadott bennünket, hogy éppen most tervezi egy Kazinczy Ferenc Társaság megalapítását. Ezután Gulyás Mihály író, szerkesztőt kerestük fel, aki Sinka Istvánhoz és Veres Péterhez hasonlóan magyar gondolkodású és erősen baloldali volt, több kiténtetés tulajdonosa. Számunkra azonban elsősorban Abaúj szellemese, hiszen Garadnán született, ott is

hunyt el 2003-ban. Szeme fölcsillant, mikor meghallotta, hogy Abaúj múltját és egyben jövődjét szeretnénk menteni. Hangsúlyozta, hogy az értelmiség kötelessége tisztelni, megbecsülni a hagyományokat és erre nevelni a nemzetet. Összekötéseivel a „Kazinczy-ház” megmentése érdekében megmozgatta a járást, a megyét, sőt országos illetékeseket is. Ő volt az, aki a hibás kommunista intézkedéseket előadásaiban és írásaiban bíráltni merészelt. Csodálkozásomra visszamosolygott: – *Nézd, nekem ezt is lehet.* Találkoztunk Hőgye Istvánnal, az újhelyi Zempléni Levéltár igazgatójával és Szabó Sándor encsi tanárral, múzeumvezetővel, akik éppen akkor vetették magukat intenzív Kazinczy-kutatásba.

Először 1984. október 12-én Sátoraljaújhelyben, Hőgye István szobájában gyűltünk össze. A falról Kazinczy Ferenc képe nézett ránk. Hazaszerető, hagyományt, népet, történelmet, művészetet, nyelvünket szerető kis csapatunk tudományos fokozattól, pártállástól, a társadalmi és vallási hovatartozástól függetlenül, vita nélkül, tökéletesen egyetértett a Kazinczy Ferenc Társaság megalakításával. Többszöri találkozásunk eredményeképp a Hazafias Népfront „szárnyai alatt” elkészült az alapszabály, amelyet Sátoraljaújhely Városi Tanácsa is jóváhagyott, Daragó Ferenc és Katona Rezső segítségével köszönhetően. A Városi Tanács Hatósági Osztálya II. 242-3/1985 szám alatt engedélyezte a Társaság működését. Sátoraljaújhelyben vagy Sárospatakon legyen a központja? Kazinczy Ferenc a sátoraljaújhelyi levéltárban dolgozott. Ez eldöntötte a kérdést.

A közösségek szervezetbe tömörülnek, és módszert, célt tűznek ki maguk elé. Két hibás szélsőség kísért. Egyik a túlszervezés, ahol a bürokrácia útvesztőiben tanácstalanul bolyonganak a cselekedni vágyók. Másik hiba a szabadelvűség, ahol mindenki mindent úgy csinál, ahogy akar. Összegtartás, közös cél és módszer nélkül széthull minden. Hála Istennek, Társaságunkat egyik hiba sem rendítette meg. Mindenki megtalálta önként vagy fölkérésre vállalt helyét. Az elnök dicsősége nem ragyog jobban a pénztárosénál, s nem előzi meg a 180 oldalas könyvet író a most belépő új tagot. Egyenlőképpen tiszteljük, segítjük, sőt szeretjük egymást, társadalmi munkában dolgozunk. A Társaság legfőbb szerve a Közgyűlés, ahol bármely tag föl szólalhat, javasolhat és bírálhat. A Társaság rendes tagját ajánlásra az elnökség fogadja el és veszi nyilvántartásba. Pártoló tagok lehetnek azok a magyar vagy külföldi állampolgárok, akik Társaságunk célkitűzéseit szellemileg vagy anyagilag segítik. Tiszteletbeli tagokat az elnökség javaslatára hazai vagy külföldi állampolgárok közül választhatunk. Társaságunk súlyának első jeleként megalakulásunk után Péchy Blanka színművészt és Újszászy Kálmán professzort tüntettük ki ezzel a címmel. Péchy Blanka (1894-1988) érdemes művész hozta létre 1962-ben a Kazinczy-díj alapítványát. *Beszélni nehéz* című könyvét többször kiadták. Hatása egész Magyarországra kiterjedt. Újszászy Kálmán (1902-1994) teológiai tanár, Szabó Zoltán professzortársával népfőiskolát alapított és faluszemináriumot kezdeményezett Sárospatakon. A *falu* című tanulmányában (1936) leszögezi, hogy a falut tanítani kell, és nemzeti értékünként tisztelve kell rá építeni. Mindkét tiszteletbeli tag példát mutatott az értelmiségnek, hogyan kell magyar népünk szellemi és anyagi fölemelkedéséért kötelességtudóan és felelősségteljesen dolgozni.

Az alakuló közgyűlés 1985-ben Kováts Dániel nyelvészt, irodalomtörténészt, a

sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola főiskolai tanárát választotta elnöknek. Rendkívüli tudása, magyar népünk iránti szeretete, közösséget összefogó és eszmei irányító képessége, személyiségének varázsa, tudományos és közéleti aktivitása páratlan. Nyugalomba vonulása után családjá közelébe, Szegedre költözött. Sárospatak és Sátoraljaújhely egyaránt megtisztelte őt díszpolgársággal. Kováts Dánielt követően közgyűlésünk Fehér József irodalomtörténészt, a Kazinczy Múzeum igazgatóját választotta elnöknek. Tudományos felkészültsége, Társaságunk tagjai iránti baráti magatartása, intézményvezetői gyakorlata miatt erre kiválóan alkalmas. Alelnökünk 1985-ben Gulyás Mihály és Bencsik János tokaji múzeumigazgató lett, a jegyző Fehér József. A Társaság megalakulásakor Hőgye István volt a titkár, aki később betegsége miatt lemondott, és Kiss Endre József könyvtáros vette át feladatát. A pénztáros Kissné Nagy Zsuzsa.

A Kazinczy Társaság célja, hogy tiszta szellemiséggel, igaz tudománnyal tápláljon bennünket. A globalizáció korában élünk: az egész világot átfogó, mindenkire vonatkozó világuralmi törekvés egymás leutánzását, azonos szintű és színű életformát hoz létre. A félművelt népréteg boldogan illeszkedik ebbe. Változó divatot utánoz. A reklámozók nyereségvágyból pillanatonként váltogatják vagy csomagolják át a régi árucikkeket. A Kazinczy Társaság nem a globalizációt, a konzumárut propagálja, hanem a népi, nemzeti, történelmi értékek föltárásával üde forrásvizet kínál. Országépítő feladat megoldására hívja az egyéneket és a vele egyetértő tudományos szervezeteket. Lehetőséget ad írók, helytörténészek, tudósok alkotásainak kibontakozására. Ha föllapozzuk a *Széphalom* évkönyvet, ismert és ismeretlen tehetségek nevét olvashatjuk, akik értékes munkájukkal, szellemi kincsekkel gyarapítják az olvasókat. Társaságunk tehát nem valami újat kezdett, hanem régi, elszakadt fonalakat kötött össze, és az

előttünk járók – a kassai Kazinczy Társaság vagy Zemplén vármegyei Kazinczy Kör – nyomába lépett.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyét a hátrányos helyzetű vidékek közé sorolják. Infrastrukturális szempontból jogosan. Magyarország szegény vidéke, de csak anyagilag. Történelmi, szellemi vonatkozásban első helyen áll. Nagy hiba volna ilyen szellemi, történelmi forrásvidéken az irodalmi munkát elhagyni. Vidékünkön megmaradtak hatszáz-kilencszáz éves templomok, négy-ötyszáz éves egyházi edények, népi varrottások, ősi eszközök, gazdag őskori lelőhelyek. Itt készült el a magyar nyelvű remekmű, Károlyi Gáspár Bibliája. Kazinczy Ferenc világot járt nyelvújító Széphalomból irányított, tanított és tájékoztatót. Éppen idejében alakult meg 1985-ben a Kazinczy Ferenc Társaság, hogy tisztogassa a magyar gondolkozást, gyarapítsa tudásunkat, mert az Európai Uniónak nem mutatós vásári dolgokkal, hanem csak páratlan értékű magyar kincseinkkel lehetünk büszke tagjai.

A Kazinczy Társaság munkájának zömét irodalmi kiadványok alkotják. Színvonalas szakmai anyagot kínálnak igényes olvasóiknak. Első helyen Kazinczy Ferenc életművét gondozzuk.

Az irodalmi és tudományos kiadványok között legtekintélyesebb a *Széphalom*. Első kötete 1986-ban jelent meg, szerkesztette: Kováts Dániel. A világos barna színű, puha kötés fedőlapján: „Széphalom. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 1. szám”. Középen a Társaság emblémája. Klasszicista stílusban görög templomra emlékeztető oszlopos bejárat. A mauzóleumot Kazinczy Ferenc tervezte, legkedvesebb rajzai közé tartozott. Az évkönyv hátlapján: 1986. Ára 70 Forint. 328 oldalon, B/5 formátumban, egyszerű gépirással jelent meg. Tellinger István grafikai illusztrálják. Ízléses, áttekinthető, jól olvasható. A megyei levéltár miskolci műhelyében sokszorosították, 800 példányban. Csorba Csaba volt akkor a levéltár igazgatója, aki a Társaság megalakulásától

kezdve elnökségünk tagja. A *Széphalom* külalakja azóta megszépült, terjedelme növekedett, tartalma változatlanul elsőrangú. A legutóbbi, 15. szám 2005-ben jelent meg. Valamennyit Kováts Dániel szerkesztette, kivéve az 1990-ben készült 10. kötetet, amely az ő 70. születésnapjára készült. A Társaság belső információáramlását szolgáló *Hirlevél* első száma írógéppel készült 1984. november 1-jén. Azóta évente kétszer folyamatosan megjelenik, Fehér József, Hógye István és Kováts Dániel szerkesztésében. Életrajzokat, eseményeket, előadásokat találunk benne.

A Társaság által vagy gondozásában kiadott művek száma igen jelentős, 1985-2006 között mintegy 70 könyv jelent meg. Ezek között kuriózumok a facsimile kiadások: így a *Biblia Kazinczy Ferenc szavaival* (1991) vagy az *Imádságok Kazinczy Ferenc szavaival* (2004). A *Tövises és virágok* két kiadásban jelent meg. A legnagyobb munka azonban kétségtelenül a *Sátoraljaújhely lexikona* (2001), amelyről a *Zempléni Múza* 2005. évi 2. száma Katona Rezsóné tollából részletes ismertetést közölt.

A Társaság rendezvényei közül igen tekintélyesek a szabadegyetemek: Gönc: Károlyi és a reformáció (1990); Encs: Anyanyelvünk (1992); Szikszó: Honismeret (1996); Felsővadász – Kassa: Irodalmi hagyományok (1998); Fony: Kazinczy emlékhelyek (2000); Sátoraljaújhely: Történelmi személyiség (2002); Fony: Magyarság és európaiság (2004). A helyi, regionális, országos konferenciák célja az anyanyelv ápolása, a népi-nemzeti értékek hasznosítása, tanulmányi versenyek, pályázatok kiírása, honismeretre nevelés. Munkánkat ezen túl kiállítások, emlékünnepek, koszorúzások, valamint gazdag belföldi és határon túli kapcsolatok jelzik.

A *Széphalom* legrégebb és legújabb lapjait forgatom. Mi volt ebben fontos és jó? A tanulás, önismeret, önbecsülés, bátorítás. Korszakváltásban, világfelfordulásban élünk. A kommunizmus közösséget, államit, egyen-

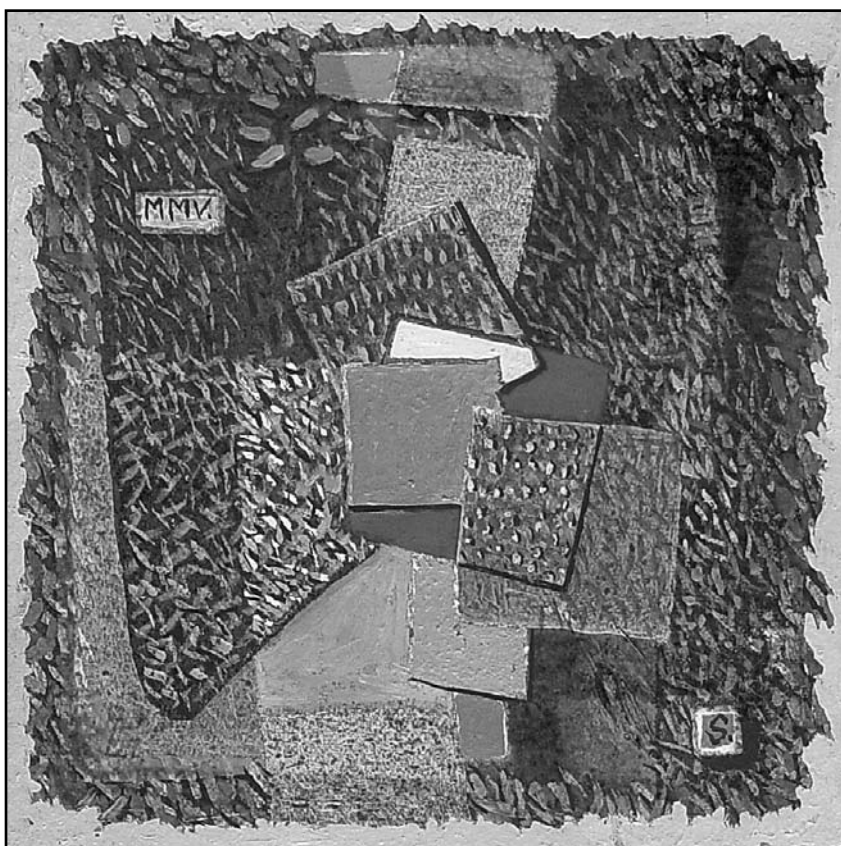

lőséget propagált, az 1990-es politikai változás után privatizációt sürgetnek és milliósokat ünnepelnek. A *Széphalom* sem régen, sem újabban nem került ellentmondásba önmagával, munkáját éppen úgy helyezték a rendszerváltozás előtti társadalom tudósai, mint jelen időnk szellemi vezetői. A körülmények, gondolkodások, politikai változások közepette a *Széphalom* fölött nem szállt el

az idő. Éppen olyan érdekes és értékes, mint húsz évvel ezelőtt. Az 1985-ben elfogadott társasági alapszabályt nem kellett módosítanunk, kiadványainkat sem kell szégyelnünk vagy zúzdába dobunk.

Húsz év alatt kicsírázott és felnövekedett egy piciny mag. Adja Isten, hogy a virágzásnak indult Kazinczy Ferenc Társaság terebélyesedjen minél erősebb termőfává!

(Szerkesztőségünk kegyelettel emlékezik a közelmúltban elhunyt Hőgye Istvánra.)

Kompozíció

Pintér János

A nemzet múzeuma

A Magyar Nemzeti Múzeum alapítása óta eltelt két évszázad alatt hatalmas mennyiségű, zömében páratlan és pótolhatatlan tárgyi és dokumentációs anyag gyűlt össze az intézményben. Igaz ez akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy a 19. század utolsó harmadától egyes gyűjteményei, mint önálló múzeumok (Iparművészeti Múzeum, Néprajzi Múzeum, Természettudományi Múzeum, Szépművészeti Múzeum) működtek tovább. Kiválásuk során a gyűjtőkörükbe ítélt műtárgyakat is magukkal vitték, bár ennek a döntésnek átgondoltságát és szakszerűségét egyes esetekben még ma is vitatják. Arról sem szabad megfeledkeznünk a régészeti leletek és a műtárgyállomány számbavétele során, hogy a második világháború alatt, Budapest ostroma idején a bombázások, belövések és fosztogatások következtében szinte minden gyűjteményt jelentős kár ért. Mindezek ellenére bizvást állíthatjuk, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött nemzeti kulturális örökség nélkül csak hiányos ismereteink lennének a Kárpát-medencében a honfoglalás előtt élt népek múltjáról és a magyarság napjainkig tartó történetéről. Ugyancsak nehezen vitatható az is, hogy a Nemzeti Múzeum is hozzátett valamit a magyar és az egyetemes kultúra gyarapításához, fejlesztéséhez a mögöttünk hagyott kétszáz esztendő során.

Ez a kiadvány azzal a céllal készült, hogy számot adjon a Magyar Nemzeti Múzeumban és vidéki fiiláléiban (Vármúzeum – Esztergom, Mátyás király Múzeum – Visegrád, Rákóczi Múzeum – Sárospatak)

őrzött és gondozott muzeális anyagokról. Nem tekintettük feladatunknak az intézmény történetének részletes feldolgozását – elsősorban terjedelmi okokból –, hanem arra törekedtünk, hogy a több mint 700 ezer darab régészeti emlékanyagot, a 320 ezret meghaladó numizmatikai anyagot, a 110 ezer darab feletti emléktárgyat, a félszázezernyi képzőművészeti alkotást, a közel 700 ezernyi dokumentációs és fénykép anyagot csoportosítva és egyúttal részletesen bemutatva tárjuk az olvasó elé. Szándékunk volt az is, hogy bemutassuk, miként alakultak a múzeumba bekerült műtárgyak gyűjteményekké, és ez utóbbi anyaga, összetétele hogyan változott tartalmilag és mennyiségileg. A műtárgyak nagyobb részéről a nagyközönségnek nincs tudomása, hiszen nem szerepeltek a különböző állandó vagy időszakos kiállításokon, és a kiadványok sem tesznek róluk említést.

A kötet elkészítése során határozott törekvésünk volt, hogy a könyv ne csak a múzeumi szakmának szóljon, azaz ne magunknak írjunk, hanem mindazoknak, akik érdeklődnek hazánk kulturális öröksége, értékei iránt. Az érdeklődés a társadalom részéről jelentősen megnőtt az utolsó évtizedben, még ha ez a látogatottságban látványosan nem is jelentkezik. Ma már Magyarországon is elfogadott álláspont, hogy a múzeumoknak az emberek ismeretgyarapítási igényeit kell kielégíteniük magas színvonalon, kellemes, kulturált körülmények között. De a társadalom nemcsak a látnivalókra, a „kirakatra” kíváncsi,

hanem a színpalak mögötti világra is. Ezért beszélünk, mint a közeli jövőben megvalósítandó feladatról, a tanulmányi raktárak kialakításáról, ezért biztosítunk esetenként lehetőséget a nyilvánosság elől elzárt gyűjteménytárak, raktárak, restaurátorműhelyek stb. megtekintésére. Ha támogatókat (anyagiakat és erkölcsieket) akarunk szerezni a múzeumoknak és azok szerzteágazó tevékenységének, akkor többet kell mutatnunk magunkból. A társadalom részéről jogos az igény arra, hogy megtudja, a múzeumok vajon jól sáfárlkodnak-e a fenntartásukra, működésükre fordított összegekkel, és hogyan tesznek eleget annak a kötelezettségüknek, amely szerint gyűjteni, őrizni, feldolgozni és bemutatni kell a profiljukba tartozó műtárgyakat, műkincseket. Ehhez a megismeréshez, megismertetéshez kívánt a Magyar Nemzeti Múzeum hozzájárulni jelen kiadványával. Ezért a szerzőknek tudományos megalapozottságú, képekkel, jegyzetekkel és ajánló bibliográfiával ellátott, olvasmányos stílusban bevezető kéziratot kellett készíteniük.

A bevezető tanulmány ismerteti a kétszáz esztendő legfontosabb történéseit az alapítástól napjainkig. Itt olvashatunk azokról a fordulópontokról, amelyek a múzeum működését számottevően befolyásolták. Így a különböző gyűjtemények kiszakadásáról (esetenként kiszakításáról), vagy éppen beolvadásáról, a két világháború közötti Gyűjteményegyetemmel összefüggő változásokról, a második világháború pusztításairól, az intézményi struktúra alakulásáról stb. Ezt követően találkozunk a 36 szerző által feldolgozott 47 gyűjtemény történetével, amelyhez csatlakoznak az említett három filiálét 10 szerző által bemutatott fejezetek. A tanulmányok írói valamennyien az intézmények munkatársai, az egyes gyűjtemények jelenlegi kurátorai. A régészeti gyűjteményektől az Éremtáron, az Ötvösgyűjteményen vagy éppen a Történelmi Képcsarnokon át a Fényképtár és a Textilgyűjtemény anyagáig széles skálán

helyezhető el a Magyar Nemzeti Múzeum műtárgyállománya. Ahhoz, hogy ezt a szerzteágazó, hatalmas tudományos és művelődéstörténeti forrásanyagot egységes mederbe tudjuk terelni, a szerkesztőbizottság közreműködésével a szerkesztő megfogalmazta azokat a legfontosabb szempontokat, amelyeket a szerzőknek figyelembe kellett venniük. Ezek az alábbiak: 1.) A gyűjtemény létrejötte, fejlődése, a gyűjtési szempontok változásai. 2.) A gyűjtemény anyagának csoportosítása. 3.) A gyűjtemény elhelyezése, raktári körülmények, állagvédelmi állapot, nyilvántartási helyzet. 4.) A gyűjtemény közzétételének eredményei és hiányai. A gyűjteményismertetőben ki kellett térni arra is, hogy a műtárgyállomány mennyiben és hogyan szolgálta a múzeumi alapfeladatok megvalósítását. A publikációkban szerepeltetni kellett azokat a munkatársakat, akik tevékenységükkel hozzájárultak, vagy éppen meghatározó szerepet tölthettek be az adott gyűjtemény gyarapításában, fejlesztésében. Nagyobb időszakonként (általában tízévenként) ismertettük a műtárgyállomány gyarapodását, s végül közöltük a 2001. december 31-ei állapotot.

A tanulmányok többsége úttörő jellegű munka eredménye, mert kevés átfogó ismertető jelent meg a múzeum gyűjteményeiről, illetve csak azok egy-egy része kapott publikációs lehetőséget. A különböző múzeumtörténeti kiadványok nagy vonalakban szóltak a jelentősebbnek ítélt (tehát nem valamennyi) gyűjteményről, illetve jobbra Fejős Imre feldolgozásait ismételtették. A szerzők munkáit a múzeumi irattárakban, adattárakban található dokumentumok, valamint levéltári és könyvtári források felhasználásával készítették el. Az egyes dolgozatokhoz az adott gyűjtemény jeles darabjairól készült fényképeket mellékeltek. A műtárgyak egy része nem először szerepel a kiadványban. Mint a Nemzeti Múzeum unikális műkincsei, jelzik az adott gyűjtemény kvalitásait, ugyanakkor más

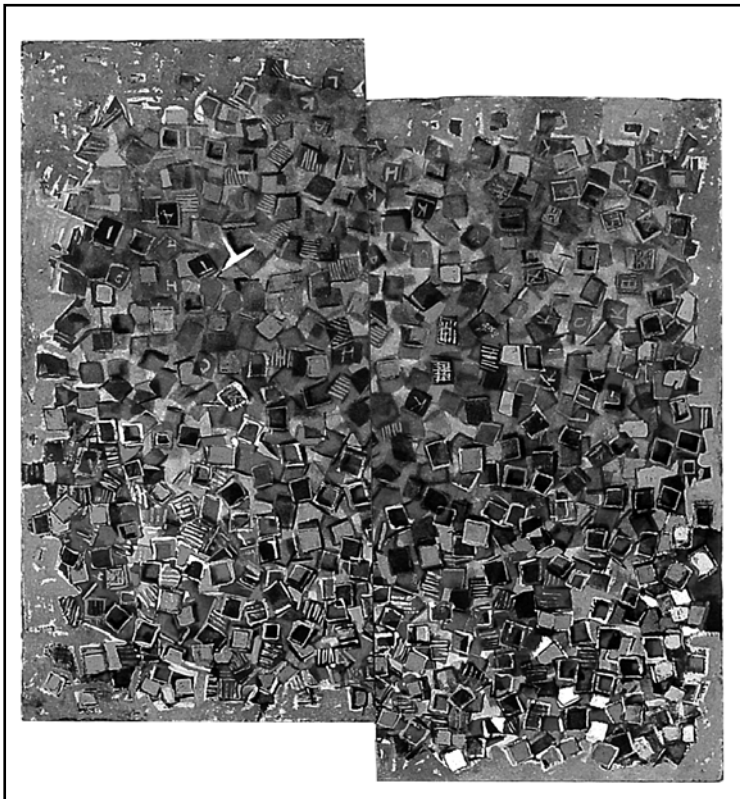

emléktárgyak eddig még sohasem kerültek a nyilvánosság elé, vagy csak szűk kört érintő szakmai kiadványban jelentek meg. Végül az irodalomjegyzékben a felhasználó, illetve az ajánlott publikációkat tüntették fel a szerzők.

A múzeum alapításának 100. évfordulóján jelent meg „A Magyar Nemzeti Múzeum múltja és jelene” c. jubileumi kiadvány. Ezt

a ma már alig néhány példányban fellelhető könyvet, mint alampunkát használják az intézmény múltja iránt érdeklődők. Szándékaink szerint a jelen kötet is azzal a céllal készült, hogy az utánunk következő nemzedékek biztos kiindulópontként használhassák további kutatásaikhoz, ismereteik gyarapításához. Bízunk benne, hogy ez a törekvésünk sem lesz eredménytelen.

(A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei, szerkesztette: Pintér János, Budapest, 2002. A bicentenárium alkalmából megjelent, közel 800 oldalas, nagyalakú, gazdagon illusztrált kötet szerkesztői előszava részletének közlésével köszöntjük hazánk első számú közgyűjteményét.)

Sziget

te, mert hiányzott belőle az anarchia minden formája. Inkább félreállt, „letörölte”. Vagy viccet csinált mindemből, a patetikum, álhumánnum által szentnek tartott „érzeményekből” is. Tehette, ő valóban hitt abban (és sorsa bizonyította is), hogy itt „élned s halnod kell.” 73 éves lenne, még élhetne s alkothatna. Műve így is egységes egész, a legjobbak mindig ugyanazt írják, Kalásznál sem tudunk újat mondani: szerelem, halál, élet, az emberi szerep (mint minden alkotásban évezredek óta) egyéni, a folklórban gyökerező, a már ismert formákat felelevenítő és megújító kifejezése – nos ouvre-je ennyi.

A legenda – ha szűkebb körben is, de – tovább él, bár töri az idő. Az emlékezetben úgy marad meg mindenkinek, aki ismerte, mint saját szabadságát soha el nem veszítő, az életet derűs szkepticizmussal szemlélő, időtlen és kortalan alkotó. Egy-egy sora, „beszólásai”, játékos nyelvi szófacsarásai máig közszájon forognak. Posztumusz mítoszait, utolsó verseit, ennek fényében olvashatjuk.

(*Út a nihil felé*) Magyar nyelven most jelent meg először a világhírű osztrák próza- és drámaíró, Thomas Bernhard (1931-1989) fiatalkori verseinek gyűjteménye *A Hold kardja alatt* címmel. A fordító, Erdélyi Z. János korábban magyarra ültette a rokonlélek osztrák Georg Trakl (1887-1914) költeményeit; Bernhard, mint költő, témaválasztásában hasonlít a századfordulós expresszionista elődhöz. A hit keresése, a gyökértelen, minden köteléktől megszabadított egyed alakja, a paraszti lét és genesis tudata, s a halál örökös közelsége (a későbbi állandó téma) már a huszonéves alkotó motívumai között is szerepel.

Thomas Bernhard betegsége ab ovo produkálta azt a mizantropikus, nihilbe torkolló mikrovilágot és magatartásmódot, amelyet tökéletesre fejlesztett, s gyakorolt haláláig. Az ő útja a saját útja volt, nem úgy, mint az emberek millióinak, akik valami másra törekcsenek, mint amik valójában, s mindig valamely más úton kívánnak járni, mint ami megadatott nekik. Ahogyan egy interjúban

vallja: „Az ember nem változik. Alapjában már gyermekkorban ugyanaz, ilyen értelemben én sem változtam soha.”

Bernhard nem szerette a nyugalmas és természetes dolgokat, az ál-nyugalmat, a harmóniának hazudott állapotot: „*Kapaszkodom megmentő szalmaszálba // Átdőf tekintete, vak vágaton // tartok sötétbe, gondolatba zárva, // hol nem maradt, csak kő és rágalom.*” A megkeseredett költő már ott van a versekben, s a fordító ezt kiválóan érzékelteti. Azt a ténytet, hogy az élet túlnyomó részre kellemetlen, s így az emberek gyakran önmagukba zárkóznak, a lírikus jól látatja. Negatív világvkép, s végletesen kiábrándult depresszív alkat nagy tehetséggel. Ez Bernhard öntörvényű, filozofikus világa, individuuma.

Taszító ez az aura, az életigenlő ember fel fogása merőben különbözik a léte és lelket füstüveg függönyön át szemlélő alkattól. A lélek alkonya, a lelki koldusattitúd már a korai Bernhard gondolatvilágában is jelen van. Ötvennyolc éves korára aztán eljut a teljes ürességig, persze mindig jön valami addig is, mint írja egy önéletrajzában, de amit várhatunk, az a pusztta kétségbeesés, az elhasznált élet, a nihil. Ami van: a félelem, a bénító üresség, az „eltengedett élet”, hiszen „*akár kamrában, akár hivatalban, akár kastélyban vagy kunyhóban élsz, akár az észak mágusa vagy, akár a dél idiotája, végső soron egyre megy.*” Erdélyi Z. János fordítása jól tükrözeti a kegyetlen és vigasztalan valóságterképű alkotó egész életre szóló ars poeticáját: a társadalomból végérvényesen kiszakadt ember önpusztító magányának vállalását.

A cikluscímek is sokatmondóak, pl.: *A földön és a pokolban, Kéiegett városok, Halál és kakukkfű* vagy *Az éj, mely átszúrja a szívedem*. Bernhard verseit olvasva felismerhető: a belsőt betakarja a külső, mert az ember itt áll meztelen, s fel akar öltözködni abba, amit leír. A kiszolgáltatottság élvezetté válik, már az ifjú szerző is kétségkívül mazochista. Expresszionista és szürrealista hatásokat is fölfedezhetünk a versekben, s némi utánérzéseket is (olykor az angol Dylan Thomas

(1914-1953) is eszünkbe juthat Traklon kívül). Bernhard később megtagadta, vagy nem nagyon ismerte el lírikusi munkásságát („költészet akkor jön létre, ha mindent kikapcsol az ember”), de ezt nevezhetjük álarcnak is, hiszen élete vége felé prózai munkáit sem tartotta különösebben számon. *„Kidobom a dolgokat, mint egy hőlégballonból. Kidobjuk a homokzsákokat, ezek a könyvek, és egyre magasabbra emelkedünk”* – vallotta.

Az ember logikus módon egyre többet lát, mert az idő végpontjában áll. Ez egyrészt haladás, másrészt tapasztalás. Vagy gonoszság, ahogyan Bernhard véli. Hiszen vannak mondatok, amelyek önmagukban véve csak szétesnek és a semmiben oldódnak föl, csak hogy igen jól vannak felépítve, és jobban izgatják a fantáziánkat, mint a legtöbb másik, amit leírtak.

Fekete-fehér verseket olvashatunk Thomas Bernhard könyvében. Ahol minden éjszaka

már csak egyórányi alvás. Amikor még nem a haláltól fél az ember, csak önmagától és az emberektől, hiszen *„gyötréssel ébred valamennyi nap, beszédemben van/gyászom legendája bezárva”*. Persze egy életet lehetetlen pontosan leírni, s még lehetetlenebb kitergetni. Bernhard szerint az életet nem lehet elmagyarázni.

Szellemileg kilúgozódik az olvasó, mikor leteszi ezt a kötetet. Felejteni akarja a sok negatívumot, az élet ellökésének ezt a koncentrált módját, de valami mégis megmarad. S ez nem egyéb, mint saját érzéseink, lelkiismeretünk és tapasztalásaink lenyomata. Erdélyi Z. János kiváló műfordítása út a prózaíró Bernhardhoz: egy végső soron dekadens, terméketlen sorshoz, amely összességében mégis kiemelkedő nyelvi-poétikai teljesítményt produkált, egyszerűt és megismételhetetlent.

(A világ dallama. Kalász László versei, szerkesztette: Kalász Antónia, lektorálta és az utószót írta: Jánosi Zoltán, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2005; Thomas Bernhard: A Hold kardja alatt. Összegejtött versek, fordította: Erdélyi Z. János, Napkút Kiadó, Budapest, 2005)

Máriás József

Száz tárca Balla Lászlótól

Az Ungváron élő író, újságíró neve jól ismert a kárpátaljai irodalmi közéletet figyelemmel kísérők számára, hiszen 1965-87 között több mint két évtizeden át vezette főszerkesztőként a *Kárpáti Igaz Szó* c. napilapot. Balla László most száz tárcát gyűjtött össze és tett közzé legújabb kötetében. Több évtizedes újságírói pályafutásának kedvenc kifejezési formái voltak e színes, a korhangulat és személyes érzések kifejezésére szolgáló történetek, gondolatszilánkok. Ihlető forrásai közt ott található a gyermekkor tündérvilága, a család élető melege, a jelen eseményeire való reakálás belső készítése, az idős kor gyötrelmeinek sztoikus elfogadása. Természetesen mind-egyik mögött ott van rejtetten, áttételesen vagy közvetlen megjelenítésben a megélt történelmi háttér, amely a kárpátaljai magyarság sorsát alakította – a kisebbségbe jutott nemzetörzsek közül a legmostohább módon. Manapság, amikor ez a műfaj szinte teljesen kikopott az információra, főleg pedig szenzációra éhes napisajtó hasábjairól, felüdülésként hat a magyar újságírásban oly nagy jelentőséggel bíró, klasszikus íróink által előszeretettel művelt publicisztikai miniatűrök olvasása. Bennük és általuk egy számunkra sok tekintetben értelmetlen, abszurd világ kerül életközébe. Azon túl pedig egy olyan személyiség, aki a *Szegény ember vízzel főz* című könyvében (2002) számot vet négy évtizedes újságírói múltjával, örömeivel és gondjaival. Nem hallgatva el azt sem, hogy annak voltak árnyoldalai is: „*teljes egészében vállalom mindazt, amit az újság szolgáltatában csele-*

kedtem; azt is, ami utólag hibának minősül, de aminek a meglépe az akkori súlyos politikai helyzetben, a ránk nehezedő sokszoros nyomás alatt – kényszer volt. (...) Hogy betölthessük magyar szellemi műhely szerepünket (és kívülünk más nem volt akkor Kárpátalján), ezért a hatalomnak meszesemenő engedményeket kellett tennünk. (...) ha lapszerkesztői munkám közben néha túlléptem bizonyos tűréshatárokon, eközben elkövetett hibáim éppen küldetés-tudatomból sarjadtak. A lap megteremtését, életben tartását, föllendítését, szellemi műhely jellegének kifejlesztését annyira predestinált feladatomnak tekintettem, hogy gyakran úgy éreztem: ennek mindent alá kell és alá szabad vetnem.”

Ennek az őszinte vallomásnak az ismeretében olvasva és mérlegelve a könyvből elének táruló politikai, társadalmi és személyes háttér, keretet, a kép rendkívül összetett, bonyolult és változatos. Számvetés mindazzal, ami velük, vele és körülötte történt. Az írások és szerzőjük javára írhatjuk, hogy nem kíván másnak mutatkozni, mint amilyen az ifjúság hevületében, a férfikor társadalmilag megszabott életpályáján mutatkozott. „Cintányéros” volt egy zenekarban, kinek egyszerre kellett igazodnia a karmesterhez, s adni magából a legjobbat, ami művészi képességeiből fakadt, amit szerepe, a zenekarban elfoglalt helye kínált. S amiként hőse azonosult hangszerével, Balla Lászlóra vonatkoztatva is mondhatjuk: az írás ő maga; ő maga pedig az írás. Ő sem térhetett el a kötelező partitúrától, de amint arra kis rés nyílt a tiltások me-

rev, kemény falán, kitekint, túllát a zordon falakon. Szép példája ennek a sárgaszilvába oltott barackvessző parabolája. Válaszút elé kerül: pusztulni engedje a rügyeket, vagy „*megadva magát az alanynak – sőt annak részévé válva – kibontsa őket, felnevelje az új törzsön, a régi anya fiait, unokáit, dédunokáit, boldoguláshoz vezesse őket, teljesítve a sejtjeibe írt ősi parancsot: gyümölcsöt hozni?*” A Hűség szavára hallgat, fává terebélyesedik, évről évre bő termést hoz. A képben maga a szerző „szólal” meg, aki az utóbbi utat választja, számolva annak következményeivel is: „*Igen. Talán vállalni kell mindent. Vállalni azt is, hogy csélcsapnak, következtellenek gondolják, olyannak, aki nem ad magára, aki megadja magát a sorsának. Mert sok parancs közt, amely utunkat megszabja, van egy legfőbb parancs: az Élet.*” Azt mondhatnánk, könnyű ez az utólagos maga mentés, ám a tárca alatt az 1980-as évszám olvasható.

A nyolcvanas évek végén kibontakozó glasznosztij előtt keletkezett írásokban is ott rejlik a társadalomkritika csírája, a realitások visszasságainak rejtett bírálata. Elégtétellel nyugtázza például a hóemberré alacsonyodott, a kert sarkába került nagyvezér szobra sorsát. (Az írás keltezése: 1970!) Maga is vágyott a Kosztolányi által megverselt mézes kenyérre, utalva az irodalomtanításban uralkodó sematizmusra, tiltótáblákra (1974). Az idő vaspályáin, kupéba zártan is szeretne hegy tetején álló, viharokkal dacoló fenyő, jókedvű, „a szabad természet gyönyöreit élvező, fára mászó” ember lenni. De a vonat kérlelhetetlenül rohog, a pillanat varázsa pedig elmúlik (1973). A remény azonban nem halhat el. Ezt példázza a lombkoronájától megfosztott bükkfa életakarata is. A tisztás közepén pompázó, büszke tartású, villámtól elrútított, megrokkant, megcsúfolt növény újra kihajtott, amelynek csonkjait az idő múltával sok kis hajtás lepte el (1977). Megvetéssel szól a ranglétrán felemelkedett tisztviselő torzult jelleméről (1978). Az e korszakban

keletkezett, e kötetben közölt írások témájának zömét az ifjúság, a családi élet ihletik. A hajdani búzamezők, az unokát megörvendezettető kacszás sikerélménye, a labdázás, amelyben ott rejlik az „örök emberi törekvés: kergetni, utolérni, elérni valamit” szándéka. A játék szimbolikus értelmet nyer, vágyaink, álmaink megtestesítője: „*Egész életünkben így futunk valamennyien a labda után, és ritka az a pillanat, amikor végre a mienk...*” (1982).

A nyugdíjazást (1987) követő esztendő a felmérés, a számvetés napjait, éveit hozták el Balla László számára. A *végtelenben találkoznak* címmel megjelent hat kötetnyi önéletírás is jobban megérthető, ha melléjük társítjuk az ekkor keletkezett tárcákat, amelyek közül jó néhányat a nyíregyházi Kelet-Magyarország közölt. A harmadik életkor szimbolikus magasából nyílik rálátás a letűnt világra, a megélt eseményekre, a sors- és jellempróbáló időkre. Domináns bennük a nosztalgia, az oly sokszor előbukkanó „vajon miért?” kérdés minduntalan előtérbe nyomulása, az a szomorú, immár jóvátehetetlen felismerés is, miszerint „*nem kellett volna oly sok ifjúkori ideálmotól eltántorodnom*”. Az ungvári Munkácsy Mihály utcai ház erkélyéről a város forgatagában elmélyülő hajdan volt kislány gondola rezignáltan állapítja meg: „*milyen másképp lett volna, ha az a kisfiú, férfitá cseperedvén, majd megöregedvén, egyszer-egyszer nem azon az úton indul el, amely – mint később kitudt – nem vezet jóra.*” Pedig benne is ott munkált az ifjúság önmegvalósításra készítő hajlama. Ő is a maga útját kívánta járni, aki a tanulmányát bíráló professzornak odaveti: „*Rendben van, hogy Lenin így gondolja, de nekem más a véleményem.*” Lehetett volna más úton haladni? Költői kérdésként sem vetődhetett fel! Vinnie, cipelnie kellett a batyut, sorsát, mint a háború miatt bezárt kassai gimnáziumból haza utazó hajdani kisdiaáknak. Az ifjúság emlékkútjából fölmerülő képhez hozzátoldódik az akkor hetvenkettedik évében járó író ta-

pasztalása. „Hányszor előfordult később is, hogy a józan észre nem hallgatva, irdatlan batyukat kanyarítottam a vállamra, fölvaltam erőmön fölül feladatok megoldását, azután fájón tapasztaltam, hogy kilyukadt a járdán vonszolt lepedő, és vissza kell fordulni.” De egyáltalán lehetséges-e visszafordulni? A letűnt idő megismételhetetlen. Az író egyetlen dolgot tehet: őszintén szembe nézni a múlttal, bevallani tévedését, vállalni gyengeségeit, szavaival figyelmeztetni, inteni, lélettapasztalatokat összegezni. E tárcákban alig van nyoma a moralizálás kísértésének, szándékának. Prózaí miniatűrjeit motívumként, részletező elemekként szánja egy képzeletbeli freskóhoz – nem hiába készült képzőművésznek –, amely az utána jövők gondolataiban, megrajzolandó társadalomképként áll előttünk. Belülről

ábrázolja azt, amit mi kívülről ítélünk meg. Épp ezért kell visszafognunk magunkat. Balla Lászlót sorsa Kárpátaljához kötötte. Tárcáiból az élet napos és árnyékos oldalai villannak fel. Kevés öröm, annál több gond, a külső erők hatalmi súlya, kényszere alatt görnyedő élet. Írásai sorsa, akár a vadgesztenyéé: van, amelyik terméketlen aszfaltra esik, kiszárad, eltápassza egy jármű, semmivé lesz; van, amelyik termő talajba hull s maga is életet teremt, később fává terebélyesedik. E tárcák legjava is így kísér el bennünket a könyv olvasása után, érzéketlensé tesz egy világot, amely mintha nem is száz kilométerre, hanem egy fényévre lenne tőlünk. A vasfüggönyt még nem tűntette el teljességgel az idő. E könyv segít abban, hogy mögé pillantsunk, megértsük azt, ami oly sok tekintetben érthetetlen volt s maradt számunkra.

(Balla László: *Árva aranyesők. Száz tárcsa, Kárpáti Kiadó, Ungvár, 2004*)

■ ■ ■ Sárospataki öregdiák kapcsolatok ■ ■ ■

■ **Pataki Diákok Szövetsége (PADISZ)**

Az 1928-ban alapított szervezet a pataki diákmozgalom koordinációs szerve.
Székhely: 3950 Sárospatak, Kazinczy út 40., Pf. 186.
www.padisz.hu; www.patakidiak.hu

■ **Sárospataki Református Kollégium Alapítvány**

Székhely: 3950 Sárospatak, Rákóczi út 1.
Levelezési cím: 1255 Budapest, Pf.: 72
Adószám: 19070520-1-05
Forint számlaszám: MKB 10300002-20397630-00003285
E-mail: srk_alapitvany@yahoo.co.uk; honlap: www.srka.hu

■ **Öregdiák Vendégház**

3950 Sárospatak, Kazinczy út 40.
Sárospatak történelmi belvárosában, az Iskolakert szomszédságában, felszerelt konyhával, kerti pavilonnal; osztálytalálkozó és nagyobb létszámú baráti összejövetelekhez is ajánljuk.
Információ, szállásfoglalás: Erdős Tamás, 06-20/324-0432
www.patakidiak.hu/bertalan; www.sarospatok.net/szallas
E-mail: oregdiakvh@pr.hu

Számunk szerzői

Bojtor István 1928-ban született Debrecenben. Református lelkész, író, a Kazinczy Ferenc Társaság alelnöke.

Bolvári-Takács Gábor PhD 1967-ben született Sárospatakon. Történész, művelődésszervező, jogász, a Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar ügyvezető igazgatója, a Magyar Táncművészeti Főiskola tudományos főmunkatársa, lapunk főszerkesztője.

Cs. Varga István PhD 1946-ban született Kapuváron. Irodalomtörténész, az irodalomtudomány kandidátusa, az ELTE habilitált tszv. főiskolai tanára.

Cseh Károly 1952-ben született Borsodgeszten. Költő, műfordító.

Egey Emese PhD 1966-ban született Budapesten. Tanár, lapunk szerkesztőbizottsági tagja.

Fecske Csaba 1948-ban született Szögligeten. Költő, publicista.

Göncz László PhD 1960-ban született Muraszombatban. Író, történész, művelődésszervező, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (Lendva) igazgatója, a *Muratáj* szerkesztője.

Horváth Krisztina 1976-ban született Sátoraljaújhelyben. Gimnáziumi tanár, igazgatóhelyettes, a Miskolci Egyetem PhD-hallgatója.

Kaló Béla 1954-ben született Dormándon. Tanár, újságíró, kritikus.

Kelemen Judit DLA 1966-ban született Hatvanban. Zenepedagógus, a ME Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar tszv. főiskolai docense.

Máriás József 1940-ben született Felsőbányán. Ny. újságíró, a romániai *Szatmári Hírlap* volt főszerkesztője.

Novotny Tihamér 1952-ben született Tatán. Művészeti író, szerkesztő.

Pintér János 1942-ben született Budapesten. Történész, muzeológus, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese.

Takács Béla (1930, Sárospatak – 1997, Debrecen). Református lelkész, a néprajztudomány kandidátusa, a sárospataki, majd a debreceni Református Kollégium múzeumának igazgatója.

Vitányi Iván 1925-ben született Debrecenben. Művelődéskutató, esztéta, a szociológiai tudomány doktora, az MTA Szociológiai Intézete tudományos tanácsadója, országgyűlési képviselő.